

Iznimno tematsko bogatstvo, zanimljivost i raznovrsnost sadržaja, te zamjetno visoka znanstvena razina i vrijednost brojnih objavljenih priloga – značajan su doprinos kontinuiranu razvoju znanstvenih spoznaja o kompleksnosti suodnosa istodobna *zajedništva (istobitnosti, slaganja, poklapanja)* i niza osebnijih *raznolikosti (mногообразно-*

dostupan je i u e-verziji, usp. na službenoj internetskoj stranici Instituta za slavistiku RAN: http://www.inslav.ru/index.php?option=com_content&view=article.

sti, raznoobraznosti) svijeta Slavena. Šesnaesti Славянский альманах s priložima sudionika moskovskoga skupa *Международная научная конференция «Славянский мир: общность и многообразие»* 2011. g., čiji je planirani izlazak iz tiska u svibnju 2012. g. već ostvaren – nesumnjivo će izazvati primjerenu pozornost svjetske slavističke znanstvene javnosti.

ANICA VLAŠIĆ-ANIĆ

ZNANSTVENI SKUP »ŠIMUN KOŽIČIĆ BENJA I NJEGOVA GLAGOLJSKA TISKARA U RIJECI (1530.–1531.)«
(RIJEKA, 16. RUJNA 2011.)

U Rijeci je 16. rujna 2011. godine održan znanstveni skup *Šimun Kožičić Benja i njegova glagoljska tiskara u Rijeci (1530.–1531.)*. Skup su u povodu 480. obljetnice Riječke glagoljske tiskare, koju je pokrenuo biskup Šimun Kožičić Benja (oko 1460.–1536.), organizirali Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (Razred za filološke znanosti i Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci) te Odsjek za kroatistiku Filozofskoga fakulteta u Rijeci. U Sveučilišnoj knjižnici Rijeka u dvorani *Izložba glagoljice* okupljene su pozdravili predsjednica Organizacijskoga odbora Silvana Vranić, riječki nadbiskup Ivan Devčić, tajnik Razreda za filološke znanosti HAZU August Kovačec, počasnica predsjednica organizacijskoga od-

bora Anica Nazor, dekan Filozofskoga fakulteta u Rijeci Predrag Šustar, zamjenik riječkoga gradonačelnika Miroslav Matešić te ravnateljica Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu Dunja Seiter-Šverko, a skup je u ime Primorsko-goranske županije otvorila Jasna Blažević. Na skupu je sudjelovalo 19 sudionika – iz Gospića, Rijeke, Sofije, Splita, Vatikana i Zagreba, a njegovo su održavanje financijski omogućili Grad Rijeka, Primorsko-goranska županija, Turistička zajednica Grada Rijeke, Zaklada Sveučilišta u Rijeci i Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.

U prvom izlaganju *Šimun Kožičić Benja – biskup i intelektualac* Mile je BOGOVIĆ govorio o modruškom i senjskom biskupu Benji koji je, nakon

što je turska vojska osvojila Modruš, morao pobjeći u Novi, a zatim se 1529. godine skloniti u Rijeku gdje je i pokrenuo tiskaru. U njoj je od prosinca 1530. do svibnja 1531. godine tiskano šest (dosad poznatih) glagoljskih knjiga: *Psaltir*¹, *Oficii blaženie devi Marie, Misal hruacki, Knižice krsta*², *Knižice odb žitiè rimskih arhierèov̆ i cesarov̆*³ te *Odb bitiè redovničkoga knjižice*⁴. Kožičićevo pokretanje glagoljske tiskare u vrijeme kada je postojala opasnost da jedan narod sa svojom vjerom i kulturom posve nestane ili se asimilira s drugim narodima, njihovom vjerom i kulturom, pokazuje da je Kožičić uz svoju crkvenu službu bio jednako od-

govoran za kulturu i narod uopće, istaknuo je Bogović. U izlaganju *Hrvatska u doba Šimuna Kožičića Benje s posebnim osvrtom na (tadašnju) Rijeku* Petar STRČIĆ osvrnuo se na političke i društvene prilike Kožičićeva djelovanja u gradu, tada pod Habsburgovcima i upravom Pulske biskupije, u kojem se čuvalo glagoljanje i u kojem je modruški biskup Benja, u izbjeglištvu pred turskom vojskom, uz pomoć dvojice tiskara Talijana, objavljivao glagoljske knjige. Tri svjedoka Krbavske bitke, ujedno i znamenite osobe povezane idejom čuvanja hrvatske kulture, osobito glagoljaške, bili su predmetom izlaganja *Tri velika svjedoka povijesne istine: pop Martinac, knez Bernardin i biskup Kožičić* Irvina LUKEŽIĆA. Knez Bernardin Frankapan, sudionik u boju, podupirao je i glagoljaški skriptorij u Grobniku koji je vodio glagoljaški pop Martinac Lapčanin, autor zapisa u *II. Novljanskom brevijaru* o tragediji na Krbavskom polju, kao i djelovanje biskupa Kožičića, koji je o posljedicama bitke izvijestio u Rimu u jednom od svojih znamenitih govora.

Sljedeća dva izlaganja svratila su pozornost na vrijedne slavenske rukopise i tiskane knjige u Italiji, među kojima su i Kožičićeva izdanja, te na jezik glagoljskih knjiga 16. stoljeća. Od kraja 70-ih godina 20. stoljeća u Italiji se sustavno opisuju zbirke slavenskih rukopisa i ranih tiskanih knjiga, isprva u Vatikanskoj apostolskoj knjižnici (*Biblioteca Apostolica Vaticana*), u Papinskom orijentalnom institutu u

¹ Pretisak je objavljen 1976. godine u izdanju Kršćanske sadašnjosti. Transkribirani tekst priredio je Leonard Tandarić, a pogovor napisala Anica Nazor.

² Pretisak, transkripciju, komentar i rječnik *Knjižica krsta* priredila je Anica Nazor 1984. godine u izdanju Cankarjeve založbe.

³ Günther Tutschke izdao je 1983. godine tekst u latiničnoj transliteraciji u knjizi *Die glagolitische Druckerei von Rijeka und ihr historiographisches Werk. Knižice od žitiè rimskih arhierèov̆ i cesarov̆* (München: Otto Sagner), a zatim su *Knjižice od žitiè rimskih arhierèov̆ i cesarov̆* objavljene 2007. godine u izdanju Sveučilišne knjižnice Rijeka. Latiničnu transkripciju glagoljskoga teksta, predgovor i uvod priredila je Anica Nazor.

⁴ *Od bitija redovničkoga knjižice* izdali su Državni arhiv u Rijeci i Družba »Braća hrvatskoga zmaja« 2009. godine, a latiničnu transkripciju glagoljskoga teksta, uvod i rječnik priredila je Anica Nazor.

Rimu (*Pontificio Istituto Orientale*) te u milanskoj *Biblioteca Ambrosiana*, a zatim i u drugim zbirka.⁵ Tako su otkriveni i novi primjerci glagoljskih izdanja, primjerice *Bukvar* (1527.), *Oficii rimski*, koji je Kožičić objavio 1530. godine, *Brevijar* Nikole Brozića (1561.) te *Brevijar*, koji je 1648. godine izdao Rafael Levaković.⁶ O tome je u uvodnome dijelu svojega izlaganja *На кръстопътя между Истока и Запада. Върху материал от глаголически ръкописи и старопечатни книги, съхранявани в Италия и сбирките под юрисдикцията на Ватикана (Na razmeđu Istoka i Zapada. Na temelju glagoljskih rukopisa i ranih tiskanih knjiga sačuvanih u Italiji i zbirka pod vatikanskom jurisdikcijom)* govorila Aksinija DŽUROVA, nastavljajući s obrazlaganjem važnosti uloge koju su kao posrednici između Istoka i Zapada imali hrvatski glagoljski rukopisi i tiskane knjige. U izlaganju *Jezik glagoljskih tekstova 16. stoljeća i Šimun Kožičić Benja* Stjepan je DAMJANOVIĆ naglasio kako glagoljski korpus u 16. st. obuhvaća velik broj zbornika i administrativno-pravnih tekstova koji su tek manjim dijelom istraženi. U to se vrije-

me pojavljuju i prvi tekstovi o jezičnom uređenju tekstova, primjerice posveta Šimuna Kožičića Benje trogirskome biskupu Tomi Nigeru u kojoj se zalaže da se jezik glagoljskih knjiga popravi. Slična jezična promišljanja imali su kasnije i hrvatski protestanti, što se vidi iz glagoljičnoga i ćiriljičnoga izdanja *Novoga testamenta*. Autor je istaknuo da, iako je tisak donio velike promjene i latinica postala pismom kojim se bilježe hrvatski idiomi, čime je narušen kontinuitet šestostoljetne izgradnje glagoljične pismenosti, rezultati se ove tradicije ugrađuju i u nove stilizacije hrvatskoga književnoga jezika na leksičkoj, terminološkoj i frazeološkoj razini.

Šimun Kožičić i njegova tiskara u istraživanjima Petra Kolendića izlaga nje je koje je Anica NAZOR posvetila raščlambi rezultata istraživanja književnoga povjesničara Petra Kolendića. Kolendić, kojemu su bila poznata četiri naslova iz Riječke tiskare, utvrdio je 1934. godine identitet jednoga od tiskara – Bartolomea Zanettia iz Castrezzata u okolici Brescie. Za *Psaltirь*, početnicu za učenje glagoljice i čitanje molitava (koji je bio poznat P. J. Šafaříku), pretpostavio je da uopće ne postoji. *Psaltirь* je autorica opisala 1964. godine, a 1976. godine ruski je bibliograf Andrej A. Kruming objavio da je spomenuto Kožičićevo djelo dio konvoluta sastavljenoga od pet knjiga, a ne, kao što se mislilo, dio Berčićeve zbirke. Zahvaljujući Petru Kolendiću potaknuta su daljnja istraživanja Kožičićeva djela i rada Riječke tiskare.

⁵ Detaljan popis kataloga i radova o ovoj temi autorica navodi u svom članku u časopisu *Fluminensia* god. 24 (2012), br. 1: 20.

⁶ Джурова, А. — Станчев, К. 2010. Неизвестни екземпляри от хърватски глаголически издания в Biblioteca Ambrosiana (Милано), *Slovo* 60: 235-253.

O drugom Kožičićevu latinskom govoru naslovljenom *Opustošena Hrvatska* u izlaganju *Prilozi tekstu i recepciji Kožičićeva govora De Corvatae desolatione* govorio je Bratislav LUČIN. Govor je biskup Benja održao 5. studenoga 1516. godine na Petom lateranskom koncilu u Rimu pred papom Leonom X. i kardinalima izvan koncilskoga zasjedanja. Budući da primjerke ovoga govora, koji se smatra djelomično sačuvanim, posjeduju i inozemne knjižnice, autor je dopunio tekst te otkrio da je već 1518. godine tiskan u prijevodu na francuski, a kasnije objavljen u još četirima izdanjima. Obrazložio je njegov velik odjek i ulogu koju je imao u političkoj i religijskoj povijesti šesnaestostoljetne Francuske te ustvrdio da je za povijest hrvatske književnosti važan kao rani (možda i prvi) prijevod djela kojega hrvatskoga književnika na francuski jezik.

Kožičićevu historiografskom djelu *Knjižice ođ žitiê rimskih arhieréovъ i cesarovъ* posvetili su svoja izlaganja Diana Stolac, Tomislav Mrkonjić i Frano Paro. Diana STOLAC je izlaganjem *Historiografske i filološke napomene uz kroničarske zapise Šimuna Kožičića, Antuna Vramca i Pavla Vitezovića* ponudila raščlambu leksičke i sintaktičke razine u kroničarskim zapisima o turskim prodiranjima u Europu u 15. i na početku 16. stoljeća u trima tekstovima, već spomenutim *Knjižicama*, zatim u tekstu *Kronika vezda znovich zpravliena...* Antuna Vramca te *Kronika, aliti szpomen vszega szvieta vikov Pavla Vitezovića*. Budući da je već 1991. godine objavio

da je Kožičićev predložak za dio posvećen rimskim carevima bilo djelo *De Caesaribus libri III* venecijanskog humanista Egnacija pravim imenom Giovanni Battista Cipelli, Tomislav MRKONJIĆ je ovom prigodom u izlaganju *Žitija rimskih cesarov. Vjernost izvorniku i originalnost prijevoda* podrobnije usporedio izvornik s Kožičićevim prijevodom kako bi istaknuo njegov doprinos književnoj vrsti životopisa rimskih careva objavljenih u 15. i 16. stoljeću. Analizirajući *Tipografske osobitosti Knjižica ođ žitija rimskih arhiererejov i cesarov* Frano PARO je, naglasivši da svih šest naslova Riječke tiskare s tipografskog motrišta predstavlja oglednu zbirku uzornih rješenja i da se ni u jednoj knjizi ne ponavlja već upotrijebljen oblikovni obrazac, predstavio jedan vid tipografskoga oblikovanja *Knjižica* – harmonizaciju površina.

Misalu hruackom, najljepšem i najvećem Kožičićevu izdanju, posljednjem hrvatskoglagoljskom misalu prije Tridentskoga koncila i reforme misala i brevijara, bila su posvećena četiri izlaganja. Mateo ŽAGAR je u izlaganju *Zadaci i perspektive istraživanja jezika glagoljskih tiskanih izdanja Šimuna Kožičića Benje (uz pripremanje kritičkog izdanja Misala hruackoga)* predstavio poteškoće nastale tijekom kritičke obrade biblijskih čitanja Kožičićeva misala prema trima tiskanim glagoljskim misalima: *Prvotisku misala, Senjskome misalu i Misalu Pavla Modrušanina*. Izdanje će obuhvaćati transliteraciju teksta, kritičku obradu biblijskih čitanja, faksimilni pretisak i stu-

diju o jeziku. Hrvatski crkvenoslavenski jezik Kožičićevih izdanja, istaknuo je autor, namijenjen je najvišem registru kulturnoga izričaja. U izlaganju *Jezik kanona mise u Kožičićevu Misalu hruac- kom* Milan je MIHALJEVIĆ na temelju leksičke i tekstološke usporedbe kanona Kožičićeva misala s istim dijelom u svim rukopisnim i tiskanim hrvatskoglagoljskim misalima ustvrdio da je *Misal hruacki* nov prijevod jer su, naglasio je autor, razlike između Kožičićeva i ostalih misala veće nego između bilo koja druga dva hrvatskoglagoljska misala. *Lične zamjenice u Misalu hruac- kom Šimuna Kožičića Benje u odnosu na lične zamjenice u Misalu Pavla Modrušanina, Senjskom misalu i Prvotisku misala* bile su tema izlaganja Tanje KUŠTOVIĆ koja je razložila koliko se razlikuje uporaba zamjenica u navedenim misalima i je li Kožičić osuvremenio jezik liturgijskih knjiga. *Dvojina u Misalu hruac- kom Šimuna Kožičića Benje* pokazuje se kao izraziti staroslavenizam, ocjenjuju Blanka CEKOVIĆ i Ivana ETEROVIĆ. Otklon od jezične norme dotadašnjih hrvatskoglagoljskih misala posljedica je Kožičićeva redigiranja po latinsko- me tekstu, a funkciju staroslavenskih i starohrvatskih jezičnih elemenata valja promatrati u njegovoj jedinstvenoj koncepciji književnoga jezika.

Posljednje djelo otisnuto u tiskari Šimuna Kožičića Benje *Odb bitiê redovničkoga knjižice* bilo je predmetom dvaju izlaganja. Sanja HOLJEVAC je kao *Prilog analizi jezika Kožičićevih glagoljskih knjiga: Od bitija redovnič-*

koga knjižice opisala fonološke i morfološke značajke spomenutoga djela, dok je Anica VLAŠIĆ-ANIĆ u izlaganju »*Od bitija kapucinskoga fragmenti... « i Od bitija redovničkoga knjižice* apostrofirala povezanost izložbe *Od bitija kapucinskoga fragmenti: povodom 400. obljetnice Kapucina u Rijeci i Hrvatskoj* (Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja u Rijeci, 15.X.–25.XII. 2010.) s posljednjim Kožičićevim izdanjem. Na izložbi, koju je autorica priredila u suradnji s Damirom Sabalićem, predstavljani hrvatskoglagoljski, latinski i hebrejsko-aramejski fragmenti pokazuju, kao i Kožičićevo djelo, pripadnost europskom kulturnom krugu i originalnost hrvatskoga glagoljaštva.

Biskup Šimun Kožičić: bitan čimbenik hrvatskoga identiteta te kulturnoga i turističkoga »branda« grada Rijeke izlaganje je kojim je Juraj LOKMER predložio nekoliko projekata vezanih uz ličnost i djelo biskupa Šimuna Kožičića Benje kojima bi Rijeka zasigurno obogatila svoju kulturnu i turističku ponudu. Posljednje izlaganje na skupu pod naslovom *Uloga knjižnice u valorizaciji Kožičićeva djela* održala je Senka TOMLJANOVIĆ. Naglasivši da će izdanja Riječke tiskare biti trajno očuvana samo ako o njima skrbe knjižnice koje će spriječiti fizičko propadanje i osigurati dostupnost javnosti, autorica je dala pregled lokacija očuvanih primjeraka, te prikazala kako se o očuvanim primjercima brinu knjižnice i što čine da su dostupni korisnicima. Predložila je i kako bi Sveučilišna knjižnica Rijeke

mogla objediniti sve dostupne informacije o Kožičiću i njegovu djelu.

Ovaj znanstveni skup, kao što je bio i prethodni *Šimun Kožičić Benja i njegovo doba*, održan 1988. godine u povodu 450. obljetnice Kožičićeve smrti,⁷ poticaj je za daljnja istraživanja živo-

⁷ *Zbornik radova o Šimunu Kožičiću Benji*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Razred za filološke znanosti. Zagreb 1991.

ta, djela i uloge znamenitoga biskupa, govornika, diplomata, glagoljaškoga humanista, prevoditelja, pisca, redaktora i izdavača Šimuna Kožičića Benje. Važan prilog tome bit će i predstavljeni radovi od kojih je većina objavljena u časopisu riječkoga Filozofskoga fakulteta *Fluminensia*, god. 24 (2012), br. 1.

BLANKA CEKOVIĆ

ZNANSTVENI SKUP
»ZADARSKI FILOLOŠKI DANI IV«
ZADAR (30. 9. – 1. 10. 2011.)

U Zadru je 30. rujna i 1. listopada 2011. godine održan četvrti po redu Međunarodni znanstveni skup *Zadarski filološki dani*. Skup je organizirao Odjel za kroatistiku i slavistiku Sveučilišta u Zadru koji je 2005. godine pokrenuo *Zadarske filološke dane* s namjerom da se svake dvije godine u Zadru i u jednome mjestu u zadarskome kraju održi znanstveni skup. Ovaj je put skup bio posvećen Višnji Rister, prerano preminuloj profesorici zadarskoga Filozofskoga fakulteta, u povodu desete godišnjice njezine smrti. Prvi dan svoja su predavanja održali izlagači iz više zemalja: Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Njemačke, Rusije, Srbije i Ukrajine. U večernjim satima isti je dan u zadarskoj Znanstvenoj knjižnici predstavljen zbornik radova »Zadarski filološki dani III« s prethodnoga skupa održana 2009. godine u Zadru i Ninu.

Drugi dan slijedio je izlet u nekoliko paških mjesta poznatih po svojim gastronomskim specijalitetima. Nakon obilaska mjesta Kolan i čuvene kolanke sirane, skup je završio zajedničkim ručkom u Mandrama na Pagu.

Skup se sastojao od triju tematskih cjelina podijeljenih u četiri sekcije: *Ivo Andrić* (sekcija A), *Zadarsko područje u srednjem vijeku: jezična i književna problematika* (sekcija B) i *Suvremena slavenska književna produkcija* (sekcija C i C1). Nakon što su na prijašnjim skupovima neke tematske cjeline bile posvećene zadarskim književnicima, istražiteljima, kao i općenito zadarskom kraju kao dijelu mediteranskoga područja, na ovome je skupu jedna od tematskih cjelina bila *Zadarsko područje u srednjem vijeku* tijekom koje su sudionici različitih filoloških disciplina izlagali o lingvističkim, književnim i